

Xafiza Abdullayeva

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"Madaniyat va san'at menejmenti" kafedrası dotsenti
E-mail: hafiza05550@mail.ru*

YANGI O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARI VA INFRATUZILMA RIVOJI.

Annotatsiya. Mazkur maqolada Yangi O'zbekiston sharoitida urbanizatsiya jarayonlarining zamonaviy tendensiyalari, shaharlar rivojlanishi, aholi migratsiyasi va shahar muhitini modernizatsiya qilish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, shahar infratuzilmasini rivojlantirish, transport tizimi, muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari, ijtimoiy infratuzilma hamda raqamli shahar konsepsiyalarining ahamiyati yoritib berilgan. Urbanizatsiya jarayonlarining iqtisodiy o'sish, aholi turmush darajasi, ekologik barqarorlik va shahar boshqaruvi bilan bog'liq jihatlari ilmiy-nazariy asosda o'rganilgan. Maqolada urbanizatsiyaning ijobiy va salbiy oqibatlari, shaharlarni rejalashtirishda innovatsion yondashuvlar hamda davlat siyosatida infratuzilmaviy islohotlarning o'rni xususida xulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: urbanizatsiya, infratuzilma, Yangi O'zbekiston, shaharsozlik, migratsiya, transport infratuzilmasi, ijtimoiy infratuzilma, raqamli shahar, ekologik barqarorlik, hududiy rivojlanish.

URBANIZATION PROCESSES AND INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN NEW UZBEKISTAN

Abstract. This article analyzes modern trends in urbanization processes in the context of New Uzbekistan, including urban development, population migration, and issues of modernizing the urban environment. It also highlights the importance of developing urban infrastructure, transport systems, engineering and communication networks, social infrastructure, and digital city concepts. The aspects of urbanization related to economic growth, living standards, environmental sustainability, and urban governance are examined on a scientific

and theoretical basis. The article presents conclusions on the positive and negative impacts of urbanization, innovative approaches to urban planning, and the role of infrastructural reforms in state policy.

Keywords: *urbanization, infrastructure, New Uzbekistan, urban planning, migration, transport infrastructure, social infrastructure, digital city, environmental sustainability, regional development.*

So'nggi yillarda O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar jarayonida urbanizatsiya masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Urbanizatsiya – aholining shaharlarga ko'chishi, shahar aholisi ulushining ortishi, shaharlar iqtisodiy va madaniy markaz sifatida kengayishi bilan xarakterlanadigan ijtimoiy jarayondir. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida shahar muhitini yaxshilash, aholiga qulay infratuzilma yaratish, transport va kommunikatsiya tizimini modernizatsiya qilish muhim vazifalardan biriga aylandi.

O'zbekistonda urbanizatsiya jarayonlari tabiiy demografik o'sish, ichki migratsiya, ish o'rinlari konsentratsiyasi va shahar iqtisodiyotining kengayishi hisobiga tezlashmoqda. Bunday sharoitda shahar infratuzilmasi – iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi va aholi turmush sifatini belgilab beruvchi asosiy omil hisoblanadi.

Yangi O'zbekistonda urbanizatsiya jarayonlarining asosiy xususiyatlari jarayoni tarixan muayyan bosqichlarda kechgan bo'lib, mustaqillik yillarida yangi tendensiyalari paydo bo'ldi. Yangi O'zbekiston davrida urbanizatsiya quyidagi xususiyatlar bilan ajralib turadi:

Birinchidan, demografik omillar. Aholining tabiiy o'sishi yuqori bo'lgan mamlakatlarda shaharlashuv tez kechadi. O'zbekistonda aholi sonining yildan-yilga ortishi shaharlar infratuzilmasiga bo'lgan talabni oshirmoqda. Ya'ni uy-joy qurilishi, ta'lim muassasalari, tibbiyot, kommunal xizmatlar va transport tarmoqlari kengaytirilishini talab qiladi.

Ikkinchidan, ichki migratsiyaning kuchayishi. Hududlar o'rtasidagi iqtisodiy imkoniyatlar farqi, ish o'rinlarining shaharlarda ko'pligi va ta'lim

imkoniyatlarining markazlashuvi ichki migratsiyani kuchaytirmoqda. Bu esa Toshkent, Samarqand, Farg'ona, Namangan, Andijon kabi shaharlarda aholi zichligining ortishiga olib kelmoqda.

Uchinchidan, yangi shaharlar va yangi turar-joy massivlari qurilishi. So'nggi yillarda "Yangi O'zbekiston" konsepsiyasi asosida yangi turar-joylar, yangi shahar massivlari, "Yangi Toshkent" kabi loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu shaharsozlikda zamonaviy arxitektura va infratuzilmani bir vaqtning o'zida tashkil etish zaruratini keltirib chiqaradi.

Urbanizatsiya va infratuzilma o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik – shahar hayotining asosiy "qon tomirlari" hisoblanadi. Urbanizatsiion jarayonlar kuchaygani sari infratuzilmaga bo'lgan talab keskin ortishi ma'lum.

Infratuzilmaning asosiy turlari quyidagilardan iborat: transport infratuzilmasi; muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasi (gaz, suv, elektr, kanalizatsiya); ijtimoiy infratuzilma (maktab, bog'cha, shifoxona, madaniyat muassasalari); raqamli infratuzilma (internet, elektron xizmatlar); ekologik infratuzilma (yashil hududlar, chiqindini qayta ishlash tizimi).

Urbanizatsiya infratuzilmaga bosimni kuchaytirsa, infratuzilma rivoji shaharlarning barqaror o'sishiga sharoit yaratadi. Demak, bu ikki jarayon bir-biriga bog'liq holda amal qiladi.

Yangi O'zbekistonda transport infratuzilmasini rivojlantirish Shahar rivojining muhim ko'rsatkichi – transport tizimining samaradorligi. Urbanizatsiya jarayonlari transport oqimini ko'paytirib, tirbandliklar, havo ifloslanishi va vaqt yo'qotish kabi muammolarni keltirib chiqaradi.

Jamoat transporti tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha mamlakatda avtobuslar parki yangilanishi, metro yo'nalishlarining kengayishi va elektron to'lov tizimlarining joriy etilishi shahar harakatini yengillashtirishga xizmat qilmoqda.

Shaharlarda ko'priklar, tunnellar, yangi magistral yo'llar qurilishi urbanizatsiyaning ta'sirini kamaytirishga qaratilgan. Ayniqsa, Toshkent shahrida

yangi transport halqalari va yo'l o'tkazgichlar qurilishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ekologik transport vositalari (elektrobuslar, velosiped yo'laklari va piyodalar uchun qulay hududlar) urbanizatsiyaning barqaror modelini ta'minlaydi. O'zbekistonda ham bu yo'nalishda amaliy ishlar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

Kommunal va muhandislik infratuzilmasini rivojlantirish urbanizatsiya jarayonlarida eng muhim masalalardan biri hisoblanadi. Shahar aholisi ortishi bilan suv ta'minoti, issiqlik, elektr energiyasi, kanalizatsiya va chiqindi tizimiga bo'lgan ehtiyoj ortadi.

Shaharlarda suv resurslaridan oqilona foydalanish muhim. Suv tarmoqlarining eskirishi va yo'qotishlar katta muammo hisoblanadi. Shu bois, yangi quvurlar o'rnatish, filtratsiya tizimlarini modernizatsiya qilish va suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega.

Urbanizatsiya elektr energiyasi iste'molini oshiradi. Yangi O'zbekistonda energetika tizimini modernizatsiya qilish, quyosh va shamol elektr stansiyalarini qurish, energiya samarador binolar barpo etish kabi ishlar infratuzilmaning barqarorligini ta'minlaydi.

Shaharlarda chiqindilar hajmi ortishi ekologik xavflarni keltirib chiqaradi. Chiqindilarni saralash, qayta ishlash zavodlari tashkil qilish va sanitariya tizimini yaxshilash bu muammoning yechimi hisoblanadi. Ijtimoiy infratuzilma va shahar muhitining sifatini oshirish faqat uy-joy qurish bilan cheklanmaydi. Ijtimoiy infratuzilma – aholi turmush sifatining asosiy ko'rsatkichidir.

Yangi turar-joy massivlari barpo etilayotgan hududlarda maktab va bog'chalar yetishmasligi tez-tez uchraydi. Shu sababli shaharsozlik rejasida ta'lim muassasalarini qurish birinchi navbatdagi vazifa bo'lishi kerak.

Shahar aholisi ortishi poliklinika va shifoxonalarga yuklamani ko'paytirmoqda. Zamonaviy tibbiy markazlar qurish, raqamli tibbiyot xizmatlarini joriy etish aholi salomatligini ta'minlashda muhimdir. Parklar, teatrlar, muzeylar,

sport majmualari va ko'ngilochar markazlar shahar madaniyatining muhim qismi hisoblanadi.

Raqamli infratuzilma va "aqlli shahar" konsepsiyasi yangi O'zbekistonda raqamli transformatsiya davlat siyosatida ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Urbanizatsiya jarayonlarida raqamli infratuzilmaning ahamiyati ortib bormoqda.

"Smart city" konsepsiyasi elektron davlat xizmatlari, transport harakatini intellektual boshqarish, kommunal xizmatlarda raqamli monitoring, xavfsizlik tizimlarini avtomatlashtirish va shahar ma'lumotlarini tahlil qilish orqali qaror qabul qilish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Raqamli infratuzilma shahar boshqaruvini tezkor, samarali va shaffof qilishga xizmat qiladi.

Urbanizatsiyaning ijobiy va salbiy oqibatlari urbanizatsiya iqtisodiy o'sish va innovatsion taraqqiyotni tezlashtiradi. Biroq bu jarayon muayyan muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Ijobiy jihatlar: ish o'rinlari ko'payishi; iqtisodiy faollik oshishi; xizmat ko'rsatish sohasi kengayishi; madaniy hayot rivojlanishi; innovatsiyalar markazlashuvi.

Salbiy jihatlar: transport tirbandligi; havo ifloslanishi; uy-joy narxining oshishi; kommunal xizmatlarga bosim; shahar va qishloq o'rtasidagi farqning kuchayishi. Shu sababli urbanizatsiya davlat siyosatida tizimli boshqaruvni talab etadi.

Xulosa qilib aytganda, yangi O'zbekistonda urbanizatsiya jarayonlari iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda. Urbanizatsiya aholi turmush sifatini yaxshilash, ish o'rinlarini ko'paytirish va shahar iqtisodiyotini rivojlantirish imkoniyatini bersa-da, infratuzilmaga bo'lgan talabni keskin oshiradi. Shahar infratuzilmasini barqaror rivojlantirish uchun transport tizimini modernizatsiya qilish, kommunal xizmatlarni yaxshilash, ijtimoiy obyektlar qurish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish muhim hisoblanadi. Shuningdek, shahar ekologiyasini muhofaza qilish va yashil

hududlarni kengaytirish orqali urbanizatsiyaning salbiy ta'sirlarini kamaytirish mumkin.

Demak, urbanizatsiya va infratuzilma rivoji o'zaro bog'liq jarayon bo'lib, Yangi O'zbekistonda shaharlarni strategik rejalashtirish, innovatsion yondashuvlar va davlat dasturlari asosida kompleks ravishda boshqarilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. *O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.* – Toshkent, 2022.
2. *O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "O'zbekiston Respublikasida shaharsozlik va uy-joy qurilishini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror va farmonlar to'plami.* – Toshkent, 2020–2024.
3. *O'zbekiston Respublikasi Qurilish va uy-joy kommunal xo'jaligi vazirligi. Shaharsozlik siyosati va infratuzilmani rivojlantirish hisobotlari.* – Toshkent, 2021–2024.
4. *Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston strategiyasi.* – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
5. *Qodirov A. Urbanizatsiya jarayonlari va shahar infratuzilmasi: iqtisodiy tahlil.* – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 350 b.
6. *Safarov B. Shaharsozlik asoslari va zamonaviy infratuzilma.* – Samarqand: Sam DU nashri, 2019. – 280 b.
7. *Xodjayev I. Hududiy iqtisodiyot va shaharlar rivojlanishi.* – Toshkent: Fan, 2018. – 450 b.
8. *World Bank. Urban Development and Infrastructure Modernization in Central Asia.* – Washington, 2021. – 180 p.
9. *Ochilov D. Kommunal xo'jalik va shahar infratuzilmasini boshqarish.* – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – 350 b.